

BIERNACZKY SZILÁRD**Bartók: Zene húros hangszerekre,
ütőkre és cselesztára (1936)**

(megjegyzés: zeneszerzés versben, vagyis a hangzások formája
szövegbe ágyazva)

Molnár Antal műértelmezéséből (is) merítve

I. Világkiáltás (Andante tranquillo)

(ember-fájdalom / kozmikus jeladás / remény)

(szöveg-fúga partitúra)

(nagybőgő és cselló, brácsa 1 és 2, hegedű 1–2 és 3–4)

(1) szívzavú sóhajtások / szívsemű sóhajtások / szívbontó

(2) szívzavú sóhajtások / szívsemű sóhajtások /

(3) szívzavú sóhajtások / szívsemű sóhajtások /

(4) szívzavú sóhajtások / szívsemű sóhajtások /

(5) szívzavú sóhajtások / szívsemű

(6) szívzavú sóhajtások / szívsemű

(1) sóhajtások / szívjajú sóhajtások // merre kergetődzik a szívzavú

(2) szívbontó sóhajtások / szívjajú sóhajtások // merre kergetődzik

(3)) szívbontó sóhajtások / szívjajú sóhajtások // merre

(4) szívbontó sóhajtások / szívjajú sóhajtások //

(5) sóhajtások / szívbontó sóhajtások / szívjajú

(6) sóhajtások / szívbontó sóhajtások /

(1) sejtelem – merre kergetődzik a szívsemű sérelem – merre

(2) a szívzavú sejtelem – merre kergetődzik a szívsemű sérelem

(3) kergetődzik a szívzavú sejtelem – merre kergetődzik a szívsemű

(4) merre kergetődzik a szívzavú sejtelem – merre kergetődzik

(5) sóhajtások // merre kergetődzik a szívzavú sejtelem – merre

(6) szívjajú sóhajtások // merre kergetődzik a szívzavú

(1) kergetődzik a szívbontó félelem – merre kergetődzik a szívjajú

(2) – merre kergetődzik a szívbontó félelem – merre kergetődzik

(3) sérelem – merre kergetődzik a szívbontó félelem – merre

(4) a szívsemű sérelem – merre kergetődzik a szívbontó félelem

(5) kergetődzik a szívsemű sérelem – merre kergetődzik a szívbontó

(6) sejtelem – merre kergetődzik a szívsemű sérelem – merre

(1) kérelem /// hangszerek húrjain mindennapok varázsa kavargó

(2) a szívjajú kérelem /// hangszerek húrjain mindennapok varázsa

(3) kergetődzik a szívjajú kérelem /// hangszerek húrjain mindennapok

(4) – merre kergetődzik a szívjajú kérelem /// hangszerek húrjain

(5) félelem – merre kergetődzik a szívjajú kérelem /// hangszerek

(6) kergetődzik a szívbontó félelem – merre kergetődzik a szívjajú...

(kidolgozás)

Szívszavú sóhajtások, sűrű fájdalom
hangsorok sokhúrú létráin fölfelé kúszik,
Jajszó végig tapod a füstös álmokon
Szomorú szívünk sárba taposva, lefelé úszik

Szívszemű sóhajtások, hangszerek húrjain
éledő mindennapok ezerlombú varázsa kavargog
vásártéren, házak öblében, tornyok csúcsain
bánatos szívű öreg-ifjú ember-lények hada sanyarog

Szívbontó sóhajtások, bánatbontó napenergiák
Emlék: fürge ujjaival billentyűkön pásztáz,
kihajlik az ablakon egy zongorista pozsonyi diák
Halld csak, zeneformákról csivitel a madárház

Szívjajú sóhajtások, elsötétült torlódó bioszféra
Készülő viharok fehéren villogó jóslat-rejtélyei
Erőszak, gyilkos újra s újra szikrát fogó maradéka
Ember-torlaszok semmivé hamvadásának sejtései

(csúcspont)

A félhangok, kistercek küzdelmes siralma
mind jobban zsúfolja, űzi, sűríti, hasítja
a fúga egekbe áradó hőmpölygését
Zenit és Nadir oszlopán a teljes tér
Galaxisok mélyből és magasból
A szomszédba karolás szenvedélyét
végtagok százezerszerezik, karjuk mind elfér
A világmindenség üres oktávok
végtelenített hangtornyára támaszkodik
A hangzaskép lerombol minden korlátot
Besugározza Élhető Bolygók és a Föld
lényeinek harmóniákkal telt hangrengetegét
Szín-pompázatának fejedelme az örök-zöld
S mégis: kozmikus panasz zúdul az égre
Az emberlények dzsungelében legyen végre
mindenütt mindenkor béke béke béke béke
(suttogva: vagy a teljes megsemmisülés?)

(a látomás végleg összeomlik
a szűk pentatónia sóhajtása utóbb ostinatóra bomlik)

(hanyatt fordítva képzelj innen a hat sort – témafejek tükörben)

- (1) hanyatló sóhaj(tások)
- (2) lassuló sóhaj(tások)
- (3) lehajló sóhaj(tások)
- (4) elmúló sóhaj(tások)
- (5) elsápadt sóhaj(tások)
- (6) csöndbe fúlt sóhaj(tások)

Elcsendesedés, keserédes nyugalom
Cseleszta futambuborékok hátán úszó sóhaja
S még előbb torokszorító fájdalom

Gyötrelmes kínok vértelen hóhava
 kavargott, áramlott, örvénylett, habzott
 De most átcsap a csúcson fényt okádva
 A világ seszín fémféher csodája
 Magába roskad, átfordul az érzés-rengeteg
 a fugato fordított világon át elvezet
 szférák selymes hangjai töltik be a teret
 mienk és egy másik bolygó lényei bókolnak
 csillagtündérek lábnyomán, és íme, holtak
 és elevenek összeütik bokájukat
 szemükben szikrázó édes ámulat
 gyermekek csokrából kivirágzik a fény
 vezetők, ész-szellemek derekán kötény
 cseleszta cseng, szívbe markol, rád lehel
 s az ember-erdő karjaiba fon, átölel...
 múlik a *Nihil fenyegetése* puszta parázson
 Világ-varázs, csilingelő éber álom
 méltóságteljes emberjövő tárul fel,
 a kertekkel teli, lila reményű látóhatáron.

(codetta)

A cseleszta hangbuborékjai
 Jövendő idők gyűrűibe süppedve
 Feloldanak
 Görcsös világszületést, távolba zendülő lélekharangot
 S tisztuló álmok hasadékain át
 Az ember
 Hang nélkül, megsemmisülve
 Mégis létezésébe kapaszkodva
 Belezuhan
 A mindenség végtelen fény-árnyék tengerébe

II. Világküzdelem (Allegro)

hatalmas kergetődzés
a kromatika átformálódik
 ziháló lovak, bele a vérző hajnalokba
 (alföldi betyár vagy római legionista?)
 halált lehel a porfelhő nyomukban
hatalmas száguldozás
a kromatika riadóvá rándul
 a zongora nekifeszül a távoloknak
 a timpani kegyetlenül szétveri az időt
hatalmas nekirugaszkodás
a kromatika: harci szekerek csattogása
 ember-vért öröl egy germán vízimalom
 lángok gyúlnak a dombtetőn
 karóba húzott parasztok pipáznak
 valahol németalföldi városok falánál
 Maginot-vonal: a nagy háború víziója
 egy kőműves befalazza asszonyát
hatalmas repülés Ikárosz-szárnyakon
a kromatika: agyvelők kisülése

a kettős vonóskar pusztulást kavar
 Isonzo: golyózápor át az árkokon
 vértől bűzölög a szent anyaföld
 küzdelem a holnapi létezésért
hatalmas végső nekifeszülés
a kromatika görbe karikákat köhög
 zongora-akkordok, hang-pergések:
 fájdalmuk szétveri a faragott székely-kapukat
 a zsendelytéglákból szemezett parasztháztetőket
 cseleszta csendül: sejtelmes sóhaja elúszik
 évezredek harci riadalmán
hatalmas zuhanás a mélybe
a kromatika szétzilálódik, jajgatni kezd
 a múltnak kútja kitátja milliárdfogú száját
 repülő-géppuskák kelepelése szennyezi
 a könnyes szemű tavasz-zöld tájakat
 öntudatra ébredő erdő, medréből kilépő patak
 a királyfi legyőzi a bábut, a háborús romokon
 a virágkorona életre kel
hatalmas torzulások a térben
a kromatika groteszkbe fordul
 torz görcsbe rándul az ideális
 lány táncol gazdag kínai örömére
 megtámadják az apacsok, kifosztják,
 dunyhába fojtják, átszúrják karddal,
 felakasztják, még mindig életben van
 s a szerelem megszületik, majd elhamvad
 a csábos lány ölében
hatalmas nyári repkedések
a kromatika kinyílik a lendület erejében
 hárfa-futamok pendülnek
 a csatasorok fellazulnak
 szertefoszlik a pusztulás sejtelme
 a hangzaskép újra meg újra átalakul
 zuhanás és emelkedés
 visszapattan variációk hídján

(Epilógus)

hatalmas a világszomorúság vasereje
 az ember mégis felmerül a földalatti mélységekből
 minden arc ráncba szalad, torz vonások
 lehetetlen zsákba-futás, testek testek ellen
 mind országnyi sóhaj, világfa-kivirágzás
 mind lefosztva magáról vadvizek alga-fonadékait
 talpra áll, hörög, rugdos, verekszik, keresi helyét
 égig érő erdők, füstös városok, robajló vízgyűjtők,
 éltető virágpor-felhőket okádó sziklahasadékok,
 búza, jam, cirok, kukorica, kasszava arcú termőföldek
 birs, körte, kaktuszfüge, datolya, szilva kínálkozik
 a gyümölcsfasorok szaggatta tájon...
 ember-hordák zúdulnak át utakon, mezőkön, erdőségeken
 szemükben az újra meglelt élet fénye
 reng, remeg a végtelen

III. Világtermészet (Adagio)

mítosz...
 mítosz sarjadzik...
 mítosz kereng... bennünk... a tájban...
 (xilofon és timpani)
 mítosz a tudás-raktárakban...
 hajzatos vagy őszbe borult fejünkben...
 csörgeteg csönd... susogó sejtelmek...
 fénytelen fény a seszínű sötétben...
 szentjánosbogár rajok imbolyognak,
 bozontos szakállú juhar, hárs és akác
 utunkat állják a horizont partjáig
 álomba merült búzamezők sárga táblái
 a rejtőzködő természet: titkoknak titkai
 (selymes zongora-szeptimek)
 sóhajtasok, sajdulások ,szorongások
 ember-alatti, ember-feletti szférákból...
 rózsza-tövisek szántják fel a lusta mezőket
 földre hajló árvalányhaj fájdalommal suttog
 szemünk fényesedik a kora hajnali homályban...
 elámulunk... magunkra ébredünk...
 földi és galaktikus létezés...
 ereinkben áramlik...
 Hivatásunk: örökös lázban tenni-akarás
 fausztai sors, fausztai lázadás
 (cseleszta-futamok simogatása,
 perregő vonós-effektusok)
 gyöngyözik, lábra kel a mező, az erdő
 szólásra nyitja száját az árnyékba borult táj
 mítosz tudás-raktárainkban...
 benyomásainkat raktározó fejünkben...
 csörgeteg csönd... susogó sejtelmek...
 fénytelen fény a seszínű sötétben...
 szentjánosbogár rajok imbolyognak,
 az álmos természet: titkoknak titkai
 a titkok megnyílnak, levedlik a titkot
 a mítosz életre kel
 (cseleszta-futamok simogatása,
 perregő vonós-effektusok)
 figyelmeztetés?
 mítosz kereng... bennünk... a tájban...
 mítosz sarjadzik...
 mítosz...

IV. Világünnep (Allegro molto)

(forma: A – B – A – C – Av – D – Av)

tánkra perdül az egész világ
 szinkopált ritmusok robajára
 a bizakodás fergeteges rohamában
 felkapaszkodva az élet könnyörtelensége fölé

(a kromatika, mint a vérerek, kinyílik, átfordul,
eltűnik a diatonika hangerejében)

hatalmas látótér rajzolódik elénk
 ünnepi lázban égve
 a nyakkendő viselő pislákoló csillagos ég
 látványa folytonos munkálkodásra int
 örömeinek horderejében bízva
 egy új, teljesebb létvilág lépcsőjéhez vezet
 kozmosz terelő juhászként
 ránk suhintja kitárulkozása drágaköveit

táncra perdül az egész világ
 szinkopált ritmusok robajára
 a bizakodás fergetes rohamában
 felkapaszkodva az élet könyörtelensége fölé
 (a kromatika, mint a vérerek, kinyílik, átfordul,
 eltűnik a diatonika hangerejében)

a csillagközi ünnep elsöpri a világot sújtó
 ember-szakasztó nehézségeket
 a csillagközi ünnep elsöpri a világot sújtó
 tömeghalált támasztó összecsapásokat
 a csillagközi ünnep elsöpri a világot sújtó
 fajokat megosztó felsőbbrendűségeket
 a csillagközi ünnep elsöpri a világot sújtó
 az újra és újra rémületbe kergető emberirtásokat
 a csillagközi ünnep elsöpri a világot sújtó
 földrengéseket, kozmikus katasztrófákat
 a csillagközi ünnep elsöpri a világot sújtó
 embermilliók pusztulását okozó járványokat
 a csillagközi ünnep elsöpri a világot sújtó
 a csillagközi ünnep elsöpri
 a csillagközi ünnep

szinkopált ritmusok tombolására
 táncra perdül, énekre fakad az egész világ
 a bizakodás fergeteges rohamában
 leküzd az élet könyörtelenségét
 (a kromatika, mint a vérerek, kinyílik, szétolvad,
 felszívódik a diatonika hangerejében)

a fényre törő, vadságig fokozódó önbizalom
 energiáiból kivirulnak
 a megtermékenyített, határtalan televények,
 a meghódított, igazi derű világa
 nem helyez már nyaktilót fejünk fölé
 elmúlt csillagidők nyomasztó emléke
 kivirulnak a népi kincsesládák ajándékai
 kivirul a meghódított igazi derű világa
 megújult, megmentett emberiség robog
 bele a testvéri egyesülés örömtelt réveibe
 a „Zene” üzenete máris lángra gyullad...

szinkopált ritmusok ünnepi dobogására
 az egész világ táncol, és énekel
 az egész világ énekel, és táncol
 a bizakodás fergeteges rohamában
 leküzdí az élet könyörtelenségét
 a bizakodás fergeteges rohamában
 leküzdve az élet könyörtelenségét
 az egész világ kitarja karjait a jövő felé
 (a záró ütemek, mint a vérerek, bennünk lüktetnek,
 körül dobognak a diatonika hangerejével)

Ligeti György: Lontano (1967)

a csöndesség a távolban
 lassan emelkedik
     színeződik
     hangot vet felénk
 világra cseng
 madárrajok rebbenése
 feldereng cikázva
 térpontok hangfogott reccsenése
 szájátva elmereng
 csillagközi portömeg sűrű pergése
 zúg, kereng zsákszámra
 részeg csillagok kergetése
 álmodva reng a csend odabent
 lélek-suhanások zihálva
 egy bolygó üzen, vagy mégse?

a csöndesség a távolban
 lassan fogyatkozik
     színeit veszti
     hullatja hangjait
 világra feszenget
 madárrajok szárnyvesztése
 szerteleng hajnal-virágra
 pontok-szegte terek elnyelése

a csöndesség a távolban
 hangtalan simogat
 s elperreg
 homokbuckákon hentereg
 legbelül
 incselkedik, földre ül
 a létezés sejtelve

Dodekafónia

(Arnold Schönberg zongoradarabjára – Op. 33a – 1929/1931)

Ördögárok.

Mákonyos színek szuszognak dideregve,
majd pezsegve, lomhán,
lazán, színtelenül, lenge
fehérben, s hidegen tovarobognak a ködszemű réten.

Rémült geometriák.

Szilánkká tört remény:
a zene lángja ívek, szögletek sarkába roskad,
s az éjszaka bolyongó misztikumát
dadogva szél suhog, akkordnyi szél dallamtalanul.
Az öröm vágyán átkombinált gót tetőzetek
rideg csendje pusztít.

– Óriás világ.

Őrült. Ördögi. Számok hálózatában rezeg.
Az agy itt százszor hideg,
a szív szinte jégcsapos: lélektelenül kemény.
Lázadó törvények dühe csikordul,
s a század döngő durvasága szakad ránk
a zene billegő palotáiból.

– Leszállunk!

Reszkető lábad görcsbe szorul. – Forgókarok,
lengőtárcsák, tengelyek, szíjak befonta gépezet
ránt a mélybe.

Ördögárok.

Ha leszállsz, óriás árat fizetsz. A képzelet
fogaskerekén jöttél, s akaratod súlya csak,
mi visszavihet.
De ha felkapaszkodsz az omló sziklák
végtelen meredekén, ujjongó harmat-illatot
lehel rád a föllelt ezercsókú világ
(belül, saját léleknagy kékdalú világod),
s a föld konok ritmusát dübögve körülölelnek a fák.

Győztél. Bár új ködök mákonya kísért
rád ragadva fagyott béka-szívével,
de visszataláltál önmagadba akaratod erején.
Így őrizd az ördögárok imbolygó rémületét.

megjegyzés 2008-ból: Thomas Mann regényét nem szokás tizenéves korban elolvasni, apám is azt állította, ráérek még vele. Adrian Leverkühn története (vagyis a *Doktor Faustus*) azonban nagyon izgatott, hiszen úgy tudtam, megírásában Schönberg, illetve zenéje is szerepet játszott, vagyis abban, ahogy a nagy német író beleformálta az „ördögárokba hulló” zeneszerző alakját (is).